

Катюк Ярослава Леонідівна

Катюк Ярослава Леонидовна

Katiuk Yaroslava

Кандидат психологічних наук, доцент кафедри філософії і освіти дорослих ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Кандидат психологических наук, доцент кафедры философии и образования взрослых ДВНЗ «Университет менеджмента образования» НАПН Украины

**Вплив інформальної освіти на розвиток професійної самосвідомості
майбутніх психологів**

**Влияние информального образования на развитие
профессионального самосознания будущих психологов**

**The influence of informal education on the development of professional
identity of future psychologists**

У статті висвітлюється необхідність розвитку неперервної освіти, розкривається зміст «інформальної освіти» майбутніх психологів, аналізується вплив інформальної освіти на розвиток професійної самосвідомості майбутніх психологів.

Ключові слова: майбутні психологи, професійна самосвідомість, інформальна освіта, професійне самовдосконалення, неперервна освіта.

В статье освещается необходимость развития непрерывного образования, раскрывается содержание «информального образования» будущих психологов, анализируется влияние информального образования на развитие профессионального самосознания будущих психологов.

Ключевые слова: будущие психологи, профессиональное самосознание, информальное образование, профессиональное самосовершенствование, непрерывное образование.

This article highlights the need of the development of lifelong learning, reveals the meaning of "informal education" of future psychologists, analyzes the impact of informal education on the development of professional identity of future psychologists.

Key words: future psychologists, professional identity, informal education, professional improvement, lifelong learning.

Орієнтація України на входження в європейський науковий та освітній простір актуалізує проблему модернізації змісту освіти у вищих навчальних закладах, закладах післядипломної освіти. Умови сьогодення ставлять особливі вимоги до професійної підготовки майбутніх психологів: вони мають бути готові до змін, бути професійно гнучкими, мобільними й активно пристосовуватись до нових потреб ринку праці, оперативно управляти швидкоплинними інформаційними процесами, бути активними та прагнути до професійного самовдосконалення.

Актуальність цієї проблеми викликає посилення уваги до інформальної (позаформальної, спонтанної) освіти як складової безперервного навчання майбутніх психологів. Невирішеними залишаються питання взаємовпливу формальної та інформальної освіти майбутніх психологів, трансформації їх професійної самосвідомості.

Мета статті – вивчити вплив інформальної освіти на розвиток професійної самосвідомості майбутніх психологів.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Традиційна система освіти у своєму сучасному вигляді (формальна і неформальна) не в повному обсязі відповідає новітнім вимогам. Однією з

проблем сучасної вищої освіти є консервативність, яка не сприяє її розвитку та унеможливорює відповідність європейським освітнім стандартам та реалізацію певних прогресивних запитів, що вимагають ставлення до освіти як до процесу, що потребує постійного вдосконалення та інновацій. Консерватизм у вищій освіті в українському соціокультурному просторі набуває переважно негативного розуміння через те, що в конкретному випадку термін консерватизм передбачає збереження застарілої неефективної моделі вищої освіти. На думку українського вченого М. Дробнохода, «Україна сьогодні знаходиться у лабіринті руйнівного розвитку індустріального суспільства, з якого ніяк не може вибратися до інформаційного суспільства та суспільства стійкого (сталого) розвитку» [1].

Наступною проблемою дослідники вважають низьку мотивованість студентів і викладачів. Переважна частина студентів не ставить перед собою життєвих цілей, що виходять за межі повсякденності й мобілізують на високу якість підготовки до майбутньої професійної діяльності. Відсутність мотивації та зацікавленості в отриманні вищої освіти, але впевненість в необхідності її отримання приводить до того, що має місце комерціалізація вищої освіти. Під комерціалізацією слід розуміти нівелювання значення процедури отримання вищої освіти, коли самоціллю є не знання та навички, що мають бути отримані протягом навчання, а документи, що підтверджують це навчання.

Український вчений М. Дробноход надає наступну характеристику цьому явищу, говорячи, що «комерціалізація та зміни в змісті вищої освіти зумовлюють те, що сьогодні вища школа дедалі схиляється в бік підготовки користувачів і споживачів, і занедбується підготовка генераторів нових знань, технологій, фахівців для забезпечення інноваційного розвитку держави [1].

Наступною проблемою є формалізація навчального процесу. Неприйняття нових поглядів на освіту учасниками навчального процесу,

відсутність бачення необхідності переходу від усталених та чітко регламентованих правил, яким мають слідувати викладачі та студенти, до нових, революційних, експериментальних методів та технологій навчання, формалізують навчальний процес, обмежують творчі можливості студентів та викладачів. Нагальними стають зміни структури навчального процесу в бік зменшення аудиторного навчання і збільшення самостійного навчання студентів та індивідуальної роботи. Одночасно це потребує й істотного коригування сутності, змісту і технологій навчально-методичного забезпечення [1].

Така ситуація потребує пошуку нових форм і змісту сучасної освіти.

ВИКЛАД МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Реформування існуючої освіти можливе за умови переходу до неперервної освіти, що включає в себе традиційну систему освіти з її безцінним досвідом, збереження пріоритету цінностей, неформальної та інформальної освіти. Неперервна освіта є запорукою конкурентоспроможності фахівця в сучасному соціумі.

Європейський Союз розглядає неперервну освіту як один з елементів соціальної моделі. ЮНЕСКО впровадила спеціальну термінологію, що відображає складові організації освітніх послуг: формальна, неформальна та інформальна освіта, які, у свою чергу, є компонентами основи формування системи освіти дорослих.

Упродовж останніх років актуальною стає інформальна освіта як потужний освітній потенціал суспільства у системі навчання впродовж життя. Інформальна система є загальним терміном для освіти поза межами освітнього середовища: індивідуальна пізнавальна діяльність (не обов'язково цілеспрямована); спонтанна освіта, яка реалізується через активність студентів у соціумі; професійне спілкування; відвідування

психологічних майстерень, шкіл; участь у різноманітних заходах з проблем практичної психології: фестивалі, майстер-класи, тренінги; засоби масової інформації тощо [4].

Для майбутніх психологів інформальна система перетворює освітні потенціали в потужні чинники власного саморозвитку, проте цей процес відбувається хаотично і неструктуровано. Це – форма альтернативної освіти майбутніх психологів, на кшталт самоосвіти, участь у фестивалях практичної психології, тренінгах, волонтерський рух, освіта у «психологічних школах» тощо.

Інформальна освіта може відбуватись за умови наявності стійкої або тимчасової професійної зацікавленості; за умови виникнення ситуації, яка потребує пошуку відповідей, а отже – до навчання. Така освіта – це стиль життя майбутнього психолога, який прагне до професійного самовдосконалення, до реалізації свого потенціалу. Вона створює умови для розвитку професійної самосвідомості майбутнього психолога (складне особистісне утворення, що формується під впливом професійного середовища й активної участі суб'єкта в професійній діяльності, тобто усвідомлене ставлення до своїх професійних потреб, мотивів, здібностей і поведінки). З цих позицій інформальна освіта – це розвиток умінь і навичок, що можуть допомогти майбутньому психологу в пошуку його ідентичності з професією. Розвиток професійної самосвідомості майбутніх психологів відбувається не лише за рахунок традиційної освітньої діяльності, а й за рахунок внутрішньої самоосвіти.

На сучасному етапі «інформальна освіта» триває в масових соціальних мережах типу mail.ru, vkontakte.ru (в Україні 3631 співтовариств у галузі психології), facebook.com, odnoklassniki.ru, twitter.com., а також у численних блогах як відомих знаних психологів, так і психологів-початківців та психологічних сайтах. Вибір мережевих співтовариств у галузі психології – це сучасна можливість «підвищення кваліфікації» у царині професійної

діяльності, можливість отримати інформацію, обмінятися досвідом, поспілкуватися із фахівцями. Іншим варіантом інформальної освіти є участь у спеціалізованих заходах, фестивалі практичної психології та тренінгових програм «Альфа-фест», який дає можливість молодому фахівцю побачити і відчувати різноманітність у спрямуванні подальшої психологічної діяльності. «Альфа-Фест» – найбільший захід такого рівня та масштабу у сфері психології, психотерапії, тренінгових програм та бізнес-консультування в Києві та в Україні. Зазвичай, у рамках заходу є можливість ознайомитись близько з 300 майстернями, презентаціями, семінарами, у тому числі презентаціями навчальних програм у сфері роботи з людиною.

На відміну від традиційного навчання, яке ґрунтується переважно на теоретичних засадах, інформальна освіта дозволяє майбутнім психологам на практиці «відчувати професію». Участь у майстер-класах, тренінгах, фестивалях, а також професійне спілкування у мережі «інтернет» сприяє становленню професійного «Я» майбутніх психологів, розширює уявлення про майбутню професію, допомагає визначитись на практиці із подальшими напрямками діяльності. Психолог, визначений у професійному плані, усвідомлює свої життєві цілі, що поєднані з самореалізацією в професійній сфері, професійні наміри; свої особистісні якості; свої можливості, таланти; висунуті професійною діяльністю вимоги [2].

Так, за даними експериментального дослідження, значна частина майбутніх психологів (близько 92% із загальної кількості опитуваних) професійно «збагачуються» за рахунок інформальної освіти: активно беруть участь у професійному он-лайн спілкуванні, за будь-якої можливості беруть участь у майстер-класах і тренінгах. Близько 72% опитуваних – шляхом залучення до інформальної освіти відчують усвідомлення приналежності до професійної спільноти, таким чином, остаточно удосконалюються у правильності вибору професії психолога. Проте, близько 8% із загальної кількості опитуваних навпаки – осягаючи усі аспекти професії, у тому числі завдяки інформальній освіті, - мають високий рівень тривожності і

невпевненості у майбутній діяльності, оскільки, занурюючись у професійний вимір з практичної точки зору, розуміють велику відповідальність і не повністю покладаються на свої сили. З іншого боку, 80% опитуваних вважаються себе відповідними професійним еталонам спільноти психологів, це свідчить про упевненість в собі, позитивне самоствавлення як до майбутнього професіонала, досить високий рівень прагнення до особистісного та професійного самовдосконалення. Зрештою, ці чинники є ознакою розвитку професійної самосвідомості.

Отже, аналіз теорії і практики дозволив зробити висновки про те, що неперервна освіта має бути орієнтована на розвиток професійної самосвідомості майбутнього фахівця. У гармонійній, високорозвиненій професійній самосвідомості можна виокремити низку взаємопов'язаних елементів, що забезпечують належний рівень функціонування цього вкрай складного системного утворення. Такими елементами є професійне самопізнання, позитивне самоствавлення, самоактуалізація професійного самовдосконалення і саморегуляція професійної діяльності. А за умов оптимальної взаємодії формальної, неформальної та інформальної освіти може відбуватись розвиток професійного становлення майбутніх психологів. Ця взаємодія доповнює та підсилює розвиток професійної самосвідомості майбутніх психологів. Поставлена проблема потребує подальших досліджень у теоретичних і практичних аспектах вивчення впливу інформальної освіти на трансформацію професійної самосвідомості майбутніх психологів.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі трансформації освітніх процесів в Україні поруч з формальною освітою активно розвивається інформальна освіта як взаємодоповнююча складова у професійному становленні майбутнього фахівця. Інформальна освіта є складовою безперервного навчання майбутніх психологів. Проте, вона вкрай різнопланова і не завжди допомагає

зорієнтуватись майбутнім психологам у вирі масово-інформаційних процесах. Проте, студенти-психологи, визначені у професійному плані, зазвичай є активними й просунутими учасниками інформальної освіти. Оптимальне поєднання формальної та інформальної освіти стає в сучасних умовах досить потужним чинником розвитку професійної самосвідомості майбутніх психологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дробноход М. Сьогодення і проблеми вищої школи України. — Режим доступу : <http://anvsu.org.ua/index.files/Articles/Drobnokhod2.htm>
2. Катюк Я.Л. Сучасні проблеми становлення професійної самосвідомості у майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти / Я.Л.Катюк // Післядипломна освіта в Україні. – К., 2012.
3. Лушин П.В. Содержание личностно-ориентированного «компетентностного подхода». – Режим доступу : http://ecofacilitation.ucoz.com/load/lushin_p_v_soderzhanie_lichnostno_orientirovannogo_quot_kompetentnostnogo_quot_podkhoda/1-1-0-60
4. Павлова О. В. Включение информального образования в жизненные стратегии взрослых / О. В. Павлова // Человек и образование. – 2011. – № 4 (29). – С. 64-67.
5. Черепехіна О.А. Щодо розуміння сутності поняття “професіоналізм психолога” / О.А. Черепехіна // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 55.
6. <http://www.alfa-fest.com.ua/index.php?id=56>